

LBRIS

We know
books

AVRAM IANCU

EROUL ZILELOR NOASTRE

Ioan Bolovan

(coordonator)

Sorina Paula Bolovan · Ioan Bolovan
Mircea-Gheorghe Abrudan · Loránd L. Mádly
Varga Attila · Sorin Şipoş · Ela Cosma

Cluj-Napoca, 2024

Cuprins

Sorina Paula Bolovan, Ioan Bolovan

Perenitatea unui model: Eroul Național Avram Iancu | 7

Mircea-Gheorghe Abrudan

Avram Iancu: obârșia, familia, educația | 19

Ioan Bolovan

Despre iubitele/iubirile omului Avram Iancu | 33

Loránd L. Mádly

Avram Iancu, mișcarea națională românească
și autoritățile: câteva întâmplări inedite | 41

Mircea-Gheorghe Abrudan

Avram Iancu și Andrei Șaguna: două săbii în aceeași teacă
a mișcării naționale | 55

Varga Attila

„Fantoma unui Erou” – Poliția Maghiară Secretă
și „Frăția” statuii lui Iancu | 69

Ioan Bolovan, Sorin Şipoş

Craiul Munţilor între glorie şi defăimare:
aşa-zisa nebunie a lui Avram Iancu | 87

Mircea-Gheorghe Abrudan

Avram Iancu în istoriografia şi publicistica recentă | 97

Ela Cosma

Testamentul lui Avram Iancu şi câteva documente inedite | 111

Despre autori | 121

Perenitatea unui model: Eroul Național Avram Iancu

Sorina Paula Bolovan, Ioan Bolovan

BICENTENARUL NAȘTERII lui Avram Iancu constituie un pretext potrivit nu numai pentru autorități de a rememora trecutul și a omagia personalitățile marcante din istoria națională (cum bine se știe, Parlamentul României a decretat prin lege anul 2024 ca Anul Avram Iancu), ci și pentru specialiști, pentru instituțiile societății civile. De multe ori, asocierea resurselor umane și materiale de către instituții ale statului român, ale organizațiilor societății civile și specialiști conferă proiectelor lansate nu doar girul științific, ci și posibilitatea de a apropia istoria de cei mulți, consumatori, dar și producători de istorie. Aceasta cu atât mai mult cu cât trebuie să avem în vedere faptul că eroii se nasc din rândul celor mulți, și cine ar venera eroii, personalitățile, dacă nu cei mulți? Un asemenea proiect este și cel de față, rod al colaborării dintre Institutul de Istorie „George Barițiu” al Academiei Române, Asociația Cluj 24 și Asociația Societatea Istorică „George Barițiu”, beneficiind de sprijinul Primăriei municipiului Cluj-Napoca, Consiliului Județean Cluj, Băncii Transilvania și Teraplast SA.

Tot mai mult auzim în jurul nostru lamentația că nu mai avem modele în societatea contemporană, că nu sunt popularizate personalități care au reprezentat cu cinste națiunea română. Răspunsul simplu la aceste afirmații este recursul la memorie, apelul la ISTORIA NAȚIONALĂ. Atunci când răsfoim uriașa carte a istoriei, ochii noștri zăbovesc uneori câteva clipe în plus asupra unor eroi sau evenimente. Inexplicabil, căutăm noi înțelesuri la ceea ce a fost și reprezintă un om al timpului său. Excepționala personalitate a lui *Avram Iancu* a atras atenția multor istorici și iubitori de istorie. Cum s-a întrupat atâta carismă într-un fiu de moț? Ce zei i-au marcat destinul și nemijlocit pe al nostru, ca să nu-l putem uita? Nume de rezonanță ale istoriografiei românești și universale, de la Silviu Dragomir, Ștefan Pascu, Pompiliu Teodor, Liviu Maior, Gelu Neamțu la americanii Keith Hitchins și Paul Michelson, au contribuit prin cercetările lor la cunoașterea vieții și activității acestui erou al moșilor, au redimensionat personalitatea deosebită a unui luptător al tuturor românilor și au îmbogățit substanțial biografia lui Avram Iancu. Fără pretenția de a aduce numeroase informații noi, spectaculoase, privind viața și personalitatea „Craiului Munților”, materialele din volumul de față, care în bună parte au fost sau vor fi publicate în forme extinse în diverse volume și reviste de specialitate, își propun mai degrabă să rememoreze câteva momente de viață și de luptă ale celui care continuă să fie conștiința neamului nostru românesc, EROUL NAȚIONAL.

Implicarea lui Avram Iancu în apărarea cauzei națiunii române din Transilvania constituie un moment important

și poate fi văzut ca un exemplu de eroism. Avram Iancu a avut un rol esențial în lupta pentru drepturile moșilor, atât în timpul revoluției, cât și după aceea, devenind și un simbol al luptei pentru afirmarea identității și a drepturilor naționale în mentalul colectiv. Astfel, dintr-un apărător al moșilor, a devenit un reper pentru afirmarea întregii națiuni române. Contribuția pe care a avut-o în Revoluția de la 1848-1849 din Transilvania a fost una majoră, dar, la fel de semnificativ, este și modul în care acesta a ajuns să fie considerat un erou național și una dintre cele mai apreciate personalități din istoria românilor.¹ Fără nicio îndoială, Revoluția Pașoptistă a dat un impuls consistent conturării Panteonului Național, iar unii revoluționari au devenit ei înșiși „subiecți ai mitologizării istorice”. Avram Iancu nu s-a putut sustrage unei atari metamorfozări, figura lui devenind una emblematică pentru toți românii, deoarece liderul moșilor „simbolizează destinul implacabil al istoriei, dar și biruința asupra vremurilor grele. E destinul unui neam trădat, împilat, mințit, dar care stă cu fruntea sus în fața viitorului, convins fiind că dreptatea nu piere niciodată. De aceea, Avram Iancu este motivul luminos prin care istoria noastră își depășește infirmitățile, intrând pe marea poartă a consacrării”².

Cel care a devenit conducătorul moșilor în anii 1848-1849 s-a remarcat de copil prin capacitatea sa extraordinară de a se instrui, de a depăși condiția umilă a iobagului român din Munții Apuseni. Inteligența sa a fost neîndoielnic secondată de dorința de a fi de folos poporului său prin instruire. Urmând Gimnaziul de la Zlatna (1837-1841), s-a evidențiat, încă de la început, prin rezultatele bune obținute și aceasta a constituit

un prim pas spre faima sa. De aceeași ambiție a dat dovadă și la Liceul Piarist din Cluj, un mediu școlar mai rigid și mai pretențios. Dinamismul și energia de care a dat dovadă l-a propulsat printre fruntașii tineretului din oraș. Iar prezența sa la Târgu Mureș, în calitate de cancelist al Tablei Regești judiciare, marchează profilul său revoluționar, ascensiunea spre popularitate.³

Urmărind cu atenție anii săi de pregătire școlară, încercăm să descifrăm gândurile, intențiile și ambițiile acestui om de seamă. Am vrea să putem descoperi momentul când s-a hotărât să devină un luptător pentru libertatea românilor, am vrea să știm ce anume a declanșat dorința de a se dăruia în totalitate unui ideal căruia i-a fost fidel până la moarte, cu toate dezamăgirile, durerile și înfrângerile pe care le-a avut. Mediul în care a văzut lumina vieții, în care a trăit, și nu în ultimul rând, viața moșilor lui, iobagi de veacuri, l-au silit să se maturizeze, mărturie fiind ambiția sa de a se instrui, de a se pregăti intelectual, conștient fiind că instrucția sa este calea spre eliberarea poporului. „*Ultima mea voință*” este testamentul prin care, în decembrie 1850, Avram Iancu își exprimă dorința de a-și lăsa averea națiunii pentru a se înființa o „Academie de drepturi”, deoarece – spunea el – „luptătorii cu arma legii vor putea scoate drepturile națiunii mele”. Acesta e crezul pe care l-a urmat din copilărie, depășind orice piedică în pregătirea sa, acesta e crezul pe care l-a lăsat moștenire poporului său.⁴

Anul 1848 a fost momentul tuturor românilor de a-și exprima idealurile și de a se alinia valului de schimbări din Europa. Unii istorici occidentali au limitat Revoluția de la 1848-1849 în

Europa centrală și răsăriteană strict la problema autodeterminării acestor popoare oprimate, fără a pătrunde mai adânc spre problemele sociale și politice cu care se confruntau națiunile răsăritene. Istoricul american Keith Hitchins spunea despre Avram Iancu că „a împărtășit aspirațiile mișcării Europei tinere care s-a manifestat în aproape toate țările în deceniile anterioare izbucnirii revoluției”.⁵ Spirit european, Avram Iancu a crezut în ideile sintetizate de lozinca tuturor revoluționarilor: libertate, egalitate, fraternitate. Formația sa de jurist l-a ajutat să înțeleagă sistemul social-politic și necesitatea unor schimbări radicale. Mai mult, prin obținerea drepturilor politice și sociale, o națiune devenea liberă. Ideile ce l-au călăuzit nu se limitau la un naționalism antiliberal și conservator, ci dimpotrivă, s-a consacrat susținerii principiilor frăției, egalității și libertății tuturor popoarelor. A fost deschis colaborării atâta timp cât și națiunii române i se recunoșteau drepturile. În viziunea tânărului Avram Iancu, „drepturile istorice trebuiau să se răstoarne în fața drepturilor umane”, iar drepturile umane însemnau, în primul rând, schimbarea sistemului urbarial (feudal) „căci în secolul al XIX-lea asemenea instituție nu poate să existe fără batjocură și stigmatizare în orice țară civilizată”. Aceste cuvinte sunt ale unui om pe deplin integrat spiritului secolului, dedicat întru totul ideilor europene și fără a fi exaltat sau utopic. Convins fiind că orice popor are dreptul la propria viață, nu s-a sfiit să afirme că acest drept dacă nu e acordat va fi cucerit.⁶

Pentru români, populația majoritară a provinciei, nu erau suficiente promisiunile de libertate individuală și de progres

pe care le oferea cu generozitate programul Revoluției din Ungaria. Românii, care nu se bucurau de reprezentare în organele legislative și executive ale provinciei, doreau, în spiritul concepției romantice despre națiune, recunoașterea limbii și a naționalității lor, drepturi egale cu ceilalți locuitori aflați în inferioritate numerică. Or, aceasta nu se putea realiza prin includerea Transilvaniei într-o Ungarie renăscută pe structura vechiului regat feudal al Sfântului Ștefan, în care urmau să existe o singură națiune și o singură limbă oficială, cea maghiară. La începutul lunii octombrie 1848, comandantul armatei imperiale din Ardeal a condamnat guvernul revoluționar maghiar și anexarea Transilvaniei la Ungaria, proclamând restaurarea regimului constituțional austriac. Se declanșa, astfel, și pe teritoriul Transilvaniei războiul civil, în care au fost implicați și românii, luptând alături de armatele austriece împotriva trupelor revoluționare maghiare. Revoluționarii români nu s-au subordonat deplin politic și militar armatei imperiale. În Munții Apuseni, Avram Iancu a organizat un Consiliu de Război care a coordonat administrația din zonă și rezistența militară românească împotriva invaziei armatei maghiare.⁷

„Împăratul munților” a fost, din toamna anului 1848, timp de un an, un organizator desăvârșit și un conducător curajos, extrem de popular în rândul oamenilor. A condus și organizat o adevărată „republică” în Munții Apuseni, singur – alături de țărani iobagi – a opus rezistență și s-a străduit să transpună în viață programul de reforme. Puternicul atașament față de popor este reliefat de rolul pe care l-a avut, un rol de care puțini revoluționari au avut parte. Popularitatea sa a crescut mai ales

după iunie 1848, după atacul de la Mihalț al unităților înarmate ale nobilimii maghiare împotriva iobagilor români, atac ce l-a determinat să treacă la acțiune și să nu mai aștepte evoluția evenimentelor. Spirit romantic, dar și realist în aceeași măsură, el nu a fost nevoit să se apropie de masele populare, pentru că a fost în permanență în mijlocul lor, a fost unul de-al lor și a devenit glasul din mulțime ce s-a știut face auzit și ascultat. Avram Iancu întrupează ceea ce am numi *intelectualul luptător*, care nu poate sta departe de vârtoarea timpului său, care nu își poate limita crezul, învățăturile și idealurile la simpla afirmație și concepte teoretice. Puterea sa de convingere, voința și ardoarea sufletului său trebuie să fi fost copleșitoare, dacă a fost urmat, respectat și iubit de oameni, deși avea aproximativ 24 de ani în 1848.⁸

Figură emblematică a Revoluției românești din Transilvania, Avram Iancu a realizat în persoana sa, așa cum observa Keith Hitchins, o remarcabilă „sinteză a inteligenței și idealismului, precum și a forței aspre a mulțimii ultragiutate”.⁹ Rolul lui Avram Iancu în organizarea și conducerea mișcărilor din Munții Apuseni încă din primăvara anului 1848 s-a amplificat mai ales după evenimentele sângeroase de la Mihalț, de la începutul lunii iunie, din depozițiile multor martori din ancheta Kozma realizată de autorități în luna iulie 1848 rezultând imaginea unui Iancu ca erou salvator, care se bucură de încrederea totală a maselor. Astfel, martorul Miheț Gheorghe din Sohodol consideră că de Avram Iancu „poporul ascultă atât de mult, că nici chiar pe Isus Cristos nu l-ar asculta mai bine”. Stimuli care să dea impresia mulțimii că Iancu ar reprezenta conducătorul providențial,